

Földi János.

— Emléktáblája és sírköve leleplezésének ünnepére 1897. április 6-ikán. —

Nemsokára száz éve, hogy eltemették a hadházi temetőbe s azon a négy ákáczfán kívül, melyet — miként Hanák J. »Az állattan történeté«-ben mondja* — a »derék hadháziak és debreczeniek« 1847. április 6-ikán kegyeletes ünneppel ültettek sírjához, mai napig mi sem jelölte a helyet, a hol Földi János, a természetrajz magyar nyelven tanításának úttörője alussza örök álmát. Most, április 6-ikán, halála napjának 96-ik évfordulóján leplezik le emlékkövét és lakásának emléktábláját — ismét a »derék hadháziak és debreczeniek«.

Az ünnep mozzalma, melyet e lelkes magyar tudós emlékének szentelnek, nem ver nagy hullámokat a hazában; hiszen olyan régen volt, mikor »Természeti História«-jának előszavát azzal kezdte, hogy »Nemzetem! Földieim! A' szomszéd Nemzettségek minémű nagy igyekezettel és mely hasznos előmenetellel gyakorolják a Természeti Históriat, ezt a Tudományt, melynek oly nagy befolyása vagyon mind az egész Státus javára, mind magánoson kinek kinek esméretére és hasznára — — — — —, a midőn mi nálunk sok Oskolákban, óh fájdalom! ez még a Tudományok közzé valónak sem esmér-tetik«; olyan régen volt, hogy megmutatta az egészséges irányt, az utat, melyen haladva, eljuthatunk a magyar, a nemzeti természeti históriának megalkotásához, mondván: »Az állati, valamint a több természeti Országokbeli Nevekkel is, én azt tselekedtem, hogy minden kapható, régi és újabb Magyar Könyvekből, azokat szinte 15 esztendőktől fogva szedegettem, a' Köznép között is, hogy mit miképpen nevez, szüntelen értekeztem, sőt mivel eggy Név egy Tartományban, másban más közönségesebb: az illy Provincialis neveket Levelezéssel is gyűlytögettem;« — mindez nagyon régen volt a mai rohamosan élő kornak: ki csodálkozik hát, ha Földi buzgó-sága a magyar természetrajzi elnevezések megalkotásában feledésbe merült s ezzel együtt neve is alig kerül egyik-másik írónak, tanárnak tollára, ajkára.

* Hanák János, Az állattan története és irodalma Magyarországon. Kiadta Pólya József. Pesten, 1849.

Mint hogy a Természettudományi Társulatnak is egyik főtörekvése a természettudományoknak tiszta magyar nyelven művelése s az ú. n. műszavak szabatos, a magyar nyelv szellemének és törvényeinek megfelelő megállapítása: legyen szabad az úttörő érdemeinek elismerése jeléül s emléke leleplezése ünnepén kegyeletünk kifejezéseül neki néhány sort szentelnünk.

Földi János Bihar vármegyében Szalontán született 1755. december 21-ikén. Anyját 15 napos, s apját négy éves korában vesztvén el, igen korai árvaságra jutott s tanuló éveiben sok szükséggel küzdött; Szalontán legalsó iskoláit is csak mint szolgagyermek végezhetette; 1773-ban a debreczeni főiskolába lépett; majd, szegénysége kényszerítvén rá, Bárádon és Halason rektoroskodott; 1784-ben Pesten orvosi tudományokat tanult s 1788-ban orvosdoktorrá avatattott. Mint orvos Szatmár városában működött; 1791-ben a Hajdú kerület rendes orvosi állomására hívták meg, melyet haláláig viselt. A halál nagyon korán, 1801. április 6-ikán ragadta őt el, legszebb férfi korban, élete 46-ik évében.

Lugossy József tanár, debreczeni könyvtárnok, a négy ákáczt ültetésének ünnepén tartott beszédében Földi Jánost »magyar Linné«-nek avatta.* Ha merész is az összehasonlítás, valami igaz mégis van benne, mert Földi valóban első volt, ki a Linné systémája és kategóriái szerint tárgyalta az állatországot magyar nyelven s van valami küldetésszerű érzés és törekvés a természetrajznak magyar nyelven tárgyalása iránt kifejtett buzgóságában. »Nyelvünk nem alkalmas-e erre, vagy mi magunk nem vagyunk alkalmatosok?« — úgymond említett előszavában; »mind a' kettő méltatlanság; de mind a' kettő, szerentsénkre, megczáfolható gyanúság!« Első ide vonatkozó művében »Rövid kritika és rajzolat a magyar fűvésztudományról« (Bécs 1793.) a megalapítandó magyar növénytanra vonatkozó nézeteit fejtegeti, s nyomban hozzá is fog nézeteinek megvalósításához, a természet három országának rendszeres kidolgozásához. Ebből, fájdalom, csak az első rész jelent meg »*Természeti história a Linne systémája szerint. Első tsmó. Az állatok országa. Pozsonyban 1801.*« — Ha ennek nyomdokain megszakítás nélkül haladtunk volna, bizony ma tovább lehetnénk magyar elnevezéseink dolgában, mint vagyunk. Sajnálni való, hogy természettudományi irodalmunk bizonyos tekintetben ma sem mentes attól a szemrehányástól, melyet Földi a maga korának vet szemére, hogy »A' mi mai, kivált idegenből forgatott Könyveink tellyesek már ma *Spanyollégygyel, Esőféreggel, Partiféreggel, Amerikai Kökényfával, Krappal* s több számtala-

* Magyar Szépirodalmi Szemle. 1847. januáriu—június. 287. lap.

okkal, mellyek az Irónak önnön nyelvében való járatlanságát és a' dologgal való esmeretlenségét egyszerre elárulják, a' Nemzeti Névre pedig, mellyen azok esmeretesek vólnának, új fátyolt húznak»

Szomorú, de ez már így megy Magyarországon! Az igaz ösvény, melyet a régiék nemes buzgalommal kerestek és mutattak, elvész a jelen kapkodásában; begyepesedik, bemohosodik, mint az elhagyott sírdomb.

Szegény Földi, ki sem gyermeki, sem ifjúkori, sem családi boldogságot nem ismert, — ámbár nő volt, — s csak a természetnek és a nemzeti nyelv művelésének élt, utolsó dalában — mert költeményeket is irt — csak egy ákászt kért jóltevő kéztől sirjára, és majd egy félszázad vonult el porai fölött, míg e csekély kívánsága teljesült.

»Egy ákászt körtvélyfám helyébe
Ültessen egy jóltevő kéz,
Melyről zefír naplementébe
Susogva majd síromra néz.

Mindegyiket tüskék borítják,
Mint az én kínos életet;
Ők azt védelmökre fordítják
A mi engem sirba temet.

Ti gyermekek! ha majd látjátok
Hús balzsamú virágait
Májusban nyilni: ne bántsátok,
Hadd fedjék Földi hamvait!

Nem, az utókor gyermekei nem bántják a jóltevő kéz ültette ákász hús balzsamú virágait; hadd fedjék Földi hamvait — a megemlékezés koszorújával, a kegyelet cziprus-ágával, az elismerés pálmájával és a dicsőítés ama babérlombjával együtt, melyet ma helyezünk sírhantjára.

PASZLAUSZKY JÓZSEF.